

Manifest Alpe-Adria 1918 – 2018

War is over!

Se vuoi. Če hočeš. Wenn du es willst.

»Živimo v novi situaciji in novo človeštvo sožitja različnih nastaja: Bodoče sožitje je odvisno od naših današnjih odločitev.« (Pierluigi di Piazza)

Kdo bi zanikal, da živimo v času kriz in konfliktov? Opazen je trend h grobem jezikovnemu izražanju in surovi politični kulturi, popuščanju solidarnosti zaradi zniževanja socialnih pravic, k polovičarstvu v vprašanih klimatskih sprememb in drugih obremenitvah okolja; zlonamerno uničevanje tega, kar je preostalo od evropskega mirovnega projekta – to je naša realnost. Namesto da bi se soočali s tem, številne vlade in politične sile v Evropi govorijo o nevarnosti beguncev in migrantov, o islamizaciji kontinenta, o spodkopavanju njegove demokratične kulture – in tako same spodjedajo evropske ideje v njenem najboljšem pomenu. Rasizem, sovraštvo do tujcev ter nacionalistično sovraštvo so se od robov političnega spektra pomaknile v družbeno sredino.

Imamo izbiro: ali kapituliramo pred nečlovečnostjo ali pa se upremo in se srčno zavzemamo za dobro življenje vseh. Ta manifest zagovarja spominjanje kot »nalogo za sedanjost«, da iz pogleda nazaj na preteklo stoletje zbiramo moči za svetovljansko politiko pravičnosti in svobode. Politiko, ki se brez strahu loti velikih sprememb, če so te potrebne, ter politiko, ki zna povezati svetovljansko mišljenje z regionalnim ravnanjem – konkretno v regiji Alpe-Adria.

Letos se spominjamo 100. obletnice konca prve svetovne vojne in zavedamo se, da živimo v prostoru Alpe-Adria v regiji, ki je bila med glavnimi prizorišči »velike vojne« in v kateri so bile temu sledeče spremembe meja velikega pomena, kar je imelo hujše posledice kot druge. V »veliki evropski državljanski vojni« (Enzo Traverso) je sledila prvi svetovni vojni druga ter šoa, kar je že spet povzročilo razdejanje, uničevanje in hudo gorje, ter imelo za posledico ponovno premikanje meja, pregnanstva in izseljevanja. Konkurenca sistemov med kapitalizmom in komunizmom v hladni vojni ter železna zavesa sta desetletja dolgo razdvojili naš kontinent. Danes, po zlomu »realnega socializma«, obstaja priložnost za demokratično združevanje cele Evrope. Vendar hkrati delujejo močne nasprotne sile, tudi znotraj Unije. V regiji Alpe-Adria gojijo države in narodi dobre medsebojne odnose, vendar so lahko »spominski konflikti«, ki izvirajo iz dediščine nasilja, slej ko prej nevaren vir za napetosti in rezervoar za politiko, ki se poslužuje nacionalizma in sporov.

(1) »Človek se mora soočiti z resnico« (Ingeborg Bachmann)

»Ne manjka nam védenja. Kar nam manjka, je pogum, da hočemo razumeti, kar vemo, in iz tega potegnemo konsekvence.« (Sven Lindquist) Razmišljanje o sedanjosti in bodočnosti terja od nas, da svojo preteklost ponovno pregledamo kritično in samokritično. Težko nam je, a zato prepotrebno, da se spomnimo na sokrivdo, ki sta si jo naložili Avstro-Ogrska in Italija, iz katerih držav naslednic izhajamo – tako kot sprožilec vojne kakor tudi glede krutega vojskovanja. Razdejanje in samouničenje

multinacionalnih držav leta 1918 ni privedlo do demokratične poravnave med narodnimi skupinami in socialnimi razredi, temveč do nadaljnjih konfliktov, ki so pospešili vzpon fašizma in nacionalsocializma.

Spominjati pa se moramo tudi komunizma in stalinizma, ki sta spremenila ideologijo osvoboditve v totalitarno doktrino in v sistem zatiranja. Četudi ne žalujemo za temi diktaturami, pa ne smemo pozabiti upanj, ki so bila povezana z obljubo socialne pravičnosti.

Spominjati pa se moramo tudi na dolgo ignorirano izkoriščanje kolonialno podjarmljenih dežel in regij, ki so bile involvirane v evropsko svetovno vojno. Kolonializem se je nadaljeval tudi po letu 1918, če pomislimo le na kolonialne vojne fašistične Italije proti Libiji in Abesiniji. Vrsta takrat preostalih nerešenih ali imperialno odločenih vprašanj, kot npr. načrtanje meja na Bližnjem vzhodu, nam do danes ustvarjajo konfliktna žarišča.

(2) »Civilizacija in barbarstvo se v globalizaciji Evrope med seboj prepletata.« (Edgar Morin & Mauro Ceruti)

Smo otroci 20. stoletja, dobe najbolj strahotnih vojn in ekscesov nasilja, ampak prav tako velikih dosežkov kot npr. začetka dekolonizacije, prvih korakov do pravičnejšega svetovnega sistema s kodifikacijo človekovih pravic in ustanovitve OZN ter poskusov nenasilnega ravnanja kot politične strategije. Če se lahko kaj naučimo iz preteklega stoletja, potem predvsem sledeče:

Nacionalizem, zapiranje in nasilje ustvarjajo sindrom, ki po koncu vojne ne izgine, temveč učinkuje še naprej. Rasizem pogosto spreminja svojo obliko, danes se pojavlja kot antisemitizem, antiislamizem ali antislavizem, včasih tudi kot kombinacija, saj vzorci takega mišljenja preživijo dalje kakor vsebine. Politika strahu pred drugačnimi razdvaja ljudi, ki imajo pravzaprav enake interese. To je politika, ki spremeni upravičene socialne strahove – strah pred socialnim nazadovanjem, pred izgubo delovnega mesta in socialne varnosti – v zavist, jezo in sovraštvo proti vsakokratnemu grešnemu kozlu. Zato je taka politika populistična, ker krepi obstoječe predsodke, namesto da bi nas obveščala, in se obrača na naša najslabša nagnjenja, namesto na naše najboljše lastnosti.

»Novi nacionalizem« s svojim zavračanjem migracije inscenira v dramatični obliki že izgubljeno politično suverenost, uprizarja »demonstracijo tiste moči in tiste zaščite, ki je države čedalje manj lahko zagotavljajo.« (Wendy Brown) Transnacionalna tržišča vedno močneje določajo gospodarsko in socialno politiko držav.

»Novi nacionalizem« izkorišča s tem povezane narcistične rane užaljene moškosti in mobilizira tradicionalne vojaške ideale, ki niso prevladovale le v prvi svetovni vojni. Pojavljajo se v obliki agresivne tekmovalnosti, nasilja v družini in političnega fanatizma tja do terorizma, radikalnega islamizma in desnega radikalizma.

»Novi nacionalizem« obljublja politiko za revnejše sloje, vendar vidimo, da se dogaja prav nasprotje: Socialne pravice znižujejo, sindikate in njihov vpliv omejujejo ter finančno izsušijo organizacije civilne družbe, ki podpirajo zapostavljene skupine. Populistična fraza zakriva neoliberalno politiko prerazdelitve dobrin od revnejših slojev tja k bogatim.

Vendar je preteklih sto let tudi vir bogatih izkušenj upora proti principu neomejenega profita in nešteti, ne vedno uspešnih, eksperimentov solidarnih družbenih modelov. Tudi izkušnja uspešnega upora proti nacionalsocializmu in fašizmu je še vedno vir moči – prav v naši regiji. Prizadevanja, da bi se na primerih Auschwitza in Hirošime učili, odpravili podobe strahov, se zbližali z bivšimi nasprotniki in sodelovali z njimi, je naše živo izročilo. Evropska ideja kot ideja miru ima dolgo tradicijo, ki so jo formulirala mirovna gibanja v 19. stoletju prvič v političnih kategorijah. Šele po dveh svetovnih vojnah pa so bili z ustanovitvijo Evropskega sveta in Evropske unije storjeni prvi koraki za njeno uresničitev, čeprav to ni moglo preprečiti disastra jugoslovanskih vojn v devetdesetih letih. Evropa kot mirovni projekt pa je lahko uspešen le v tej meri, v kolikor ne bo temeljila na ideologiji nacionalne države in neobrzanega kapitalizma, temveč kot preseganje le-teh.

(3) »Danes so človeške usode na celem svetu odločilneje med seboj povezane kot kdajkoli. Meje med problemi ‚drugih‘ in ‚našimi‘ problemi so čedalje bolj zabrisane.« (Janez Drnovšek)

Danes vodi neoliberalno dominirana globalizacija do kompleksne prepletenosti ekonomije, politike in kulture na celem svetu, ob tem pa ustvarja nove cepitve znotraj družb in med njimi. Grozi nevarnost, da bo logika maksimalnega profita kot ekonomska doktrina postala splošno načelo medčloveških odnosov. Razširja se kultura nezaupanja in tekmovalnosti, zavistnežev in malenkostnega koristolovstva, ki razvrednoti etične in spiritualne temelje dobrega življenja za vse ljudi.

Stojimo pred protislovnim položajem: Še nikoli niso bili »naše« potrebe in interesi ter potrebe in interesi »drugih« tako tesno med seboj prepleteni. Ekološki problemi v svetovnem merilu kot npr. klimatske spremembe ali onesnaževanje okolja, boj proti lakoti, za pravice žensk in otrok, odpoved fosilnim gorivom ter trajnostni način produkcije, ki ne sloni na nenehni rasti – vse to zahteva solidarno sodelovanje na globalni ravni. Vendar doživljamo prav nasprotno – identitarni umik v dozdevno lastno. Ne vidi se perečih problemov, boj proti klimatskim spremembam ostaja polovičen, izkoriščanje globalnega juga s strani bogatega severa se neovirano nadaljuje. V nasprotju s svojimi lastnimi načeli Evropa gradi vedno višje realne, legistične in mentalne zidove proti migraciji z juga, ki je vendar v glavnem posledica našega lastnega življenjskega sloga, ki ogroža življenjske pogoje na drugih kontinentih. Saj prosilci za azil »bežijo k nam zaradi posledic naše politike« (Michael Richter). Sredozemsko morje se je spremenilo iz prizorišča komunikacije v prizorišče segregacije. Evropi sami grozi razpad v nezaupljive zapirajoče se nacionalne države. Vendar »na nacionalni ravni ni mogoče reševati niti demokracije niti civilizirati kapitalizma; demokracijo je treba zato konstituirati transnacionalno kot politično protiutež tržišču.« (Andreas Gross)

Če resnično hočemo doseči socialno pravičen svet, na globalnem severu ne moremo živeti tako naprej kot doslej. Tej politiki strahu, zavisti in lakomnosti, ki vodi v rasizem, cepitev in samopoškodbo, hočemo postaviti nasproti politiko poguma, sproščenosti in velikodušnosti, iz katere raste solidarnost. Mi pa podpiramo vse pobude, ki to že udejanjajo.

Verjamemo v Evropo, ki verjame sama vase in ki se je učila iz svojih napak. V Evropo, ki je prenehala poučevati in obvladovati ves svet. Če danes še obstaja kakršnakoli misija

»stare celine«, potem ta, da končno dosledno aplicira nase načela človekovih pravic, demokracije in nenasilnosti, ki so nastala na njenih tleh (čeprav so jih osnovali ljudje s celega sveta). To mora biti Evropa, ki ohranja mnogolikost regionalnih identitet in vendarle pospešuje celovitost – z vseevropskimi političnimi strankami in transnacionalnimi oblikami demokracije. Na mesto centralistične in avtoritarne, po tržni logiki regulirane EU, naj stopi močnejše federalistično urejena skupnost, v kateri je Evropa regij protiutež Evropi nacij. Evropa, ki se odpira svojim sosedom na vzhodu in predvsem na jugu, ki koristi morje kot most, saj se ne imenuje slučajno *Sredozemsko morje*. Evropa, ki z neke vrste »Marshallovim načrtom« za Afriko dokazuje, da vemo, da nam gre dobro lahko samo, če gre dobro tudi ljudem na drugih celinah sveta.

Evropa je samo takrat lahko resnično mirovni projekt, če prinaša mir tako navznoter kakor tudi navzven. Evropa mora postati ime našega posebnega doprinosa k svetovni mirovni unji. Njeno jedro je lahko le pravičen gospodarski red in pošten svetovnopolitičen sistem, v katerem moč prava nadomešča pravo močnejšega. To pomeni tudi odpoved politiki vojaškega izvajanja oblasti in prizadevanje za svetovno razorožitev.

Resnost in aktualnost teh izzivov moramo spoznati in sprejeti; to pomeni, da smo pripravljeni za radikalno drugačen način življenja, ki ne sloni na rasti, temveč na dolgotrajnosti. Če opustimo svoj imperialni način življenja in socialno-ekološko transformiramo naše družbe, bomo odkrili tudi zase novo življenjsko kakovost. To je bistvo *Sustainable Development Goals* (SDGs), 17 ciljev OZN za trajnostni razvoj, za katere so se obvezale tudi naše države leta 2015.

(4) »Dežela, ki se odpira drugačnemu, zgodovini, sodobnosti ...« (Fulvio Tomizza)

Mi sami ne moremo spremeniti celega sveta, vendar lahko storimo vse, da v lastni regiji – v večjezični, mešano naseljeni, še vedno se spreminjajoči regiji Alpe-Adria, Evropski Unji v malem – delujemo za trajnostno in mirno življenje. Prav danes moramo krepiti čezmejno regionalno sodelovanje, ne kot ločen in poseben razvoj, temveč kot instrument realizacije globalnih razvojnih ciljev na kraju samem in kot gradbeni kamen za federativno demokratično Evropo.

Zaklad različnosti in spoštovanje različnosti, kar je sestavni del ideje Alpe-Adria, moramo ohraniti in koristiti. Kot malokje v Evropi imamo tukaj izkušnje z mejami in njihovim premikanjem, z idejo o meji sami in s potrebo po prekoračenju meja. Prostor Alpe-Adria je postal melting pot – zaradi vojn in pregonov, a tudi v teku ekonomskih migracij. Šele začeli smo se ograjevati od vseh oblik totalitarnega mišljenja in razvijati nove oblike dialoga, da bi s pomočjo spominjanja in sprave položili temelje za dolgotrajno bodočnost. Saj imamo raznolike izkušnje s transnacionalnim sodelovanjem, ki je dobilo z ustanovitvijo Delovne skupnosti Alpe-Adria leta 1978 tudi organizacijsko obliko. Vse te izkušnje naj bi prispevale k temu, da postanemo bolj odprti in tolerantni do prišlekov, migrantov in migrantk ter beguncev. Vsi ti morajo najti v inkluzivni identiteti Alpe-Adria svoj protor. Taka identiteta Alpe-Adria, ki je širša od lokalne in bolj mnogolika od nacionalne identitete, bi lahko postala most za evropsko identiteto in prisposoba za svetovljansko.

Iz naše regije izhaja mnogo izvrstnih osebnosti, ki so nam lahko zgled in orientacija za tak podvig. Kot primer naj navedemo pisateljico Ingeborg Bachmann iz Koroške,

nadškofa Alfreda Battisti iz Vidma, slovenskega antifašista in pisatelja Cirila Kosmača, slovensko pacifistko, psihoterapevko in pisateljico Marušo Krese, pisatelja in raziskovalca Julijskih Alp Juliusa Kugyja, furlanskega filmskega ustvarjalca in intelektualca Piera Paola Pasolinija, pisatelja Fulvia Tomizza z Istre in številne druge. Vsi ti so kritizirali nasilje v njegovih najrazličnejših oblikah, skušali so civilizirati družbo in v svojem zasebnem življenju prispevali k spravi in miru. Njihovo delovanje naj bi bilo zakoreninjeno v skupnem, transnacionalnem izobraževanju mladine v regiji Alpe-Adria.

Mirovna regija Alpe-Adria lahko postane laboratorij za mir v Evropi, če bo pospeševala enotnost brez zapiranja vase. Konstruktivna razprava o izkušnjah 20. stoletja bi jo lahko spremenila v regijo, ki se je pripravljena učiti iz zgodovine. Konkretna utopija mirovne regije Alpe-Adria je naš najboljši antidepressiv.

(5) »Utopije so odločilni viri moči vsakega emancipacijskega gibanja« (Oskar Negt)

Danes pogosto manjka ogorčenja, premalo je upanja. Premalo je poguma, da bi verjeli v spremenljiv svet in delovali za njegovo spremembo. Tudi to je sindrom vladajočega, dozdevno neideološkega enotnega mišljenja, ki nam hoče dopovedati, da so trenutne razmere brez vsake alternative. Izkušnje preteklega stoletja pa nam vendar kažejo, da smo za spremembe dejansko odgovorni sami. Na Koroškem rojeni pisatelj Robert Musil nas je učil, da naj uporabljamo svoj *čut za mogoče*. Ta čut za mogoče tiči tudi v pozivu Johna Lennona, ki je inspiriral ta manifest: »War is over ... *if you want it.*«

Werner Wintersteiner, avgusta 2018